ΓΙΑΝΝΗΣ Θ. ΜΑΖΗΣ[1]

ΤΑ ΘΕΙΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ: Ο ΘΕΟΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΩΝ, ΠΟΛΕΜΙΣΤΗΣ ΚΑΙ ΓΡΑΦΕΥΣ

(ΜΙΑ ΣΗΜΕΙΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ)[2]

Resumé

Dans cet article nous essayerons de mettre en évidence la dimension spirituelle du Travail humain. Notre but consiste à offrir un point d'appui fondamental pour la construction de la approche scientifique qui soutient l'idée de la spiritualité du Travail.

Notre intention est de faire paraître que toutes les activités humaines doivent être envisagées comme reflections materielles de l'Activité Divine. En plus, si les professions humaines seront considerées en tant que symboles des reflections platoniques de l'Activité Divine sur le monde materielle des mortels, nous essayerons ici, d'arriver à leur decodification et désymbolisation comme base de notre thèse hermeneutique, presentée ci-dessous.

Notre effort est basé sur notre conviction de la presence archetypique à l'intérieur du Divin Biblique judaique, des trois caracteristiques fontamentaux suivants: i) Le «Kallos (Beauté), ii) La «Iskhys» (Force) et iii) La «Sophia» (Sagesse).

Mots clés

Travail humain, spiritualité du Travail, professions humaines comme symboles de l'Activité Divine, antropologie

[1] Ph. D., University of Athens, irenechristinaki@yahoo.com.

[2] Διαμορφωμένο κείμενο από ομότιτλη, περίπου, εισήγηση στην Εταιρεία Κερκυραϊκών Σπουδών - 14/12/94.

Στο πονημάτιο αυτό, θα προσπαθήσουμε να εμφανίσουμε την πνευματική διάσταση της ανθρώπινης εργασίας, θέλοντας μ' αυτόν τον τρόπο να τοποθετήσουμε ένα θεμελιώδες αποδεικτικό έρεισμα στην οικοδόμηση της αντιλήψεως της πνευματικότητος της εργασίας. Πρόθεσή μας είναι ν' αποδείξουμε ότι όλες οι ανθρώπινες δραστηριότητες είναι δυνατόν, αλλά και πρέπει, να αντιμετωπίζονται ως επί μέρους εγκόσμιες αντανακλάσεις του πολυπλόκου έργου της Θείας Δραστηριότητος.

Και εφόσον θέλουμε να θεωρούμε τα ανθρώπινα επαγγέλματα ως αντανακλάσεις της Θείας Δραστηριότητος, δεν μπορούμε παρά να παραδεχθούμε ότι αποτελούν σύμβολα αυτής της Δραστηριότητος, και η δική μας αποστολή συνίσταται στην αποκρυπτογράφηση και ερμηνεία αυτών των συμβόλων, των μόνων ικανών να μας βοηθήσουν στην αντίληψη της θεωρητικής βάσεως για την οποίαν ομιλούμε.

Η προσπάθειά μας αυτή στηρίζεται στην πεποίθηση της αρχετυπικής παρουσίας εντός του Θείου των τριών βασικών του, κατ' εμάς, χαρακτηριστικών: του Κάλλους, της Ισχύος (Δυνάμεως) και της Σοφίας.

Με δεδομένο όμως ότι η όλη αυτή προσπάθεια τελείται επί της βάσεως της μυστικής εμπειρίας του Ανθρώπου και της πρωτογενούς (αρχαϊκής) νοοτροπίας των πρωτογόνων κοινωνιών ως προς το θείο (της αρχετυπικής, λεγομένης, νοοτροπίας), θα πρέπει να καταθέσουμε μερικούς ορισμούς ικανούς να διευκρινίσουν στον ερευνητή μερικά βασικά μεγέθη αποτελεούντα και τους δομικούς λίθους της, υιοθετουμένης από τον γράφοντα, μεθοδολογίας.

Σύμφωνα με τον Lévy-Bruhl[3] η "πρωτόγονη νοοτροπία" ή "αρχαϊκή" ή "αναλογική σκέψη" κατά τον K. Jung, δεν κυβερνάται από μια λογική διαφορετική από τη δική μας, αλλά από μια λογική η οποία διέπεται από νόμους διαφορετικούς από αυτούς της δικής μας λογικής.

Η πρωτόγονη νοοτροπία, που σύμφωνα με τις τελευταίες διατυπώσεις της, ορίζεται ορθότερα ως "αναλογική σκέψη" είναι βασισμένη στη "μυστική εμπειρία", δηλαδή στο συναίσθημα της απ' ευθείας επαφής με την υπερφυσική πραγματικότητα την ευρισκομένη

[3] Βλ. Lévy-Bruhl, *Les fonctions Mentales dans les Societés Inférieures*, Paris, 1910.

εντός μυθικού χώρου και χρόνου, η οποία όμως, για την περίπτωση του Ανθρώπου των πρώτων κοινωνιών δεν αποτελούσε αποδοχή προς ζημίαν κάποιου "λογικού" συστήματος σκέψεως αλλά αυτό καθ' εαυτό το "είναι" της Υπάρξεως. Και σύμφωνα πάντα με τον Bruhl[4] αυτή η "νοοτροπία" αποτελεί μέρος της συγκροτήσεως της ανθρωπίνης φύσεως στην οποία προσδίδουμε την ονομασία "πρωτόγονη", απλούστατα διότι εμφανίζεται ως ισχυρότερη στην πνευματική δομή του αρχαϊκού ανθρώπου παρά σ' αυτήν του σύγχρονου.

Γι' αυτό και κατά τον J. Caseneuve,[5] μπορεί να θεωρηθεί ότι η πρωτόγονη νοοτροπία αφενός αποτελεί τον πιο σταθερό και αμετάβλητο παράγοντα στην ανθρώπινη φύση και αφετέρου ότι, σε αντίθεση με τις λογικές δομές, δεν αντιλαμβάνεται τον εαυτό της άμεσα ως δομή και γιαυτό δεν έχει συνείδηση των ιδίων της αρχών.

Η προσφυγή μας στον Lévy-Strauss θα ενισχύσει την άποψη του ότι το αμετάβλητο στοιχείο της ανθρώπινης φύσης συνιστάται αφενός μεν στο σύνολο των φυσικών ετεροπροσδιορισμών της ανθρώπινης πνευματικής συγκροτήσεως, αφετέρου δε ότι οικοδομεί κοινωνικούς κανόνες σε συνάρτηση με μια σειρά μεταβαλλόμενους παράγοντες, άρα και διαφόρους εν πολλοίς μεταξύ τους, δηλαδή το ότι παράγει πολιτισμό.

Στο σημείο ακριβώς όπου συναντάται η πολιτισμική δράση με τη Φύση και ως εκ τούτου διαμορφώνονται οι κοινοί όροι του πολιτισμού, εκεί ακριβώς αναδύεται γλαφυρά και η παγκοσμιότητα των αρχών του. Για το λόγο αυτό, κατά τον Cazeneuve[6] ερευνώντας τις κοινές αρχές όλων των μορφών του πολιτισμού μπορούμε να καταλήξουμε στις αμετάβλητες αρχές της κοινωνικής ζωής.

Είναι δε σημαντική η βοήθεια που μας προσφέρει ο Lévy-Strauss από μεθοδολογική σκοπιά, όταν γράφει ότι

> «οι άνθρωποι παντού ανέλαβαν το ίδιο έργο, καθορίζοντας το ίδιο αντικείμενο και κατά τη διάρκεια του "γίγνεσθαί" τους, μόνο τα μέσα διαφοροποιήθηκαν. Θα ήταν λοιπόν δυνατό να αναχθούμε στα δομικά στοιχεία των συμβολικών μορφών που έχουν αναλογίες με τη γλώσσα: την Τέχνη, το Μύθο, την Ιεροτελεστία, τη Θρησκεία».

[4] Βλ. Lévy-Bruhl, *Les Carnets de Lucien Lévy-Bruhl, Paris*, 1949.

[5] Βλ. J. Caseneuve, *La mentalité archaïque*, Paris, 1961.

[6] Βλ. όπ. παραπ. σ. 82.

Τα τέσσερα παραπάνω στοιχεία όμως έχουν μια θεμελιώδη οδό πρόσβασης και μια ισχυρή κλείδα: το Σύμβολο.

Το σύμβολο, το οποίο για την αναλογική σκέψη, την αρχαϊκή, αλλά και τη σύγχρονη σκέψη είναι απαραίτητο για τη δημιουργία της μυστικής εμπειρίας, διότι απλούστατα επιτρέπει την υλοποίησή της με γνωστικές μεθόδους.

Τι είναι όμως το σύμβολο και ποιά ήδη συμβόλων έχουμε;

Σύμφωνα με τον R. Barthes ο οποίος ορίζει το σύμβολο ως σημαινόμενο ενός σημείου, έχουμε δυο ειδών σημαινόμενα / σύμβολα: 1) τα σημαινόμενα χαρακτηρισμού ή γνωστικά που η σημασία τους είναι άμεση και 2) τα σημαινόμενα συνεμφάσεως ή συναισθηματικά (συγκινησιακά), συνειρμικής προελεύσεως που η σημασία τους είναι έμμεση. Σ' αυτήν τη δεύτερη ποιότητα συμβόλων θα βασίσουμε την ανάλυσή μας που ανάγεται στις δομές της αρχαϊκής, της αναλογικής σκέψεως.

Κατά τον M. Eliade[7], το σύμβολο αποκαλύπτει την ουσιαστική ενότητα πολλών περιοχών της πραγματικότητας και ταυτίζει της βιο-ανθρωπο-κοσμικές περιοχές με μια αρχή. Η λειτουργία του συμβόλου συνίσταται στην παράσταση μιας πραγματικότητας απρόσιτης σε άλλα μέσα της γνώσεως και δεν αναφέρεται σε "υπερβατικές" αποκλειστικά πραγματικότητες, διότι ο διαχωρισμός "πνευματικού-υλικού" δεν υφίστατο στην αρχαϊκή σκέψη. Στη σκέψη εκείνων των κοινωνιών, οι δύο αυτές πτυχές του κόσμου λειτουργούσαν απολύτως συμπληρωματικά.

Παράδειγμα αυτού του γεγονότος είναι η έννοια του Ιερού Χώρου ή Ιερού Σημείου στην αρχαϊκή σκέψη. Η αντίληψη ότι το Ιερό αυτό Σημείο βρισκόταν στο Κέντρο του Κόσμου δεν αναιρούσε τις χρηστικές του ιδιότητες λόγω κλιματολογικών, οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών.

Ο Jung[8], από την πλευρά του, διαχώριζε τα αρχετυπικά σύμβολα σε "φυσικά" και "πολιτιστικά". Τα φυσικά αρχετυπικά σύμβολα ως προερχόμενα από το ασυνείδητο εκφράζουν ουσιαστικά βασικές αρχετυπικές παραστάσεις. Ο δρόμος που ανοίγουν οδηγεί σε πανάρχαιες συλλογικές μνήμες/αντιλήψεις των πρωτόγονων / αρχαϊκών κοινωνιών.

[7] Βλ. M. Eliade, *Images et symboles*, Paris, 1964.
[8] Βλ. C. G. Jung, *L' Homme et ses Symboles*, Paris, 1964.

Τα πολιτιστικά αρχετυπικά σύμβολα, όμως, είναι επεξεργασμένες και μεταλλαγμένες εικόνες που θέλουν να εκφράσουν „αιώνιες αλήθειες" και εντοπίζονται ως εκ τούτου σε όλες τις θρησκείες.

Πρόκειται για εικόνες που λόγω του θρησκειακού τους περιβάλλοντος και προελεύσεως, κατέληξαν να αποτελούν αποδεκτές συλλογικά παραστάσεις και για τις σύγχρονες κοινωνίες. Φυσικά, διατηρούν τη μυστικιστική τους γοητεία και τις ισχυρές -όσο και ευεργετικές- ψυχολογικές επιρροές τους. Αυτό ακριβώς δηλαδή, που προκαλεί σ' έναν πιστό την αίσθηση της θείας ανακούφισης και γαλήνης, αφήνοντας τον αγοραίο κόσμο και δρασκελίζοντας το κατώφλι μιας οσοδήποτε ταπεινής εκκλησούλας. Αυτή η μικρή εκκλησία είναι ο Ναός, το εγκόσμιο αρχέτυπο του Ουράνιου Οίκου, του Σύμπαντος Κόσμου αλλά και του ίδιου του εσώτερου εαυτού του πιστού. Κατά την είσοδό του εις το Ναό, ο πιστός, καταδύεται αφενός στο εσώτερο "είναι", το αναλλοίωτο και αμετάβλητο, στην αρχή του μυθικού χρόνου, στην αρχή της Αχρόνου Υπάρξεως. Εκεί "ξαναγιεννιέται" για να εκτοξευθεί μέχρι το Θόλο του Ναού "κατακυριεύοντας το Σύμπαν", κοντά και μέσα συνάμα στο Θεό του, τη Θεία Πηγή κάθε ζωής.

Όλα τα παραπάνω αποτελούν μια βάση που πάνω της ο ανθρωπομορφισμός του θείου όπως αυτός προκύπτει από την Αγία Γραφή, δηλαδή από ένα κείμενο θείας προελεύσεως, μας οδηγεί, μας προσφέρει, θα έλεγα, τη δυνατότητα, να ξεπεράσουμε την εύκολη λύση μιας απλής φιλολογικοποιητικής μεταφοράς και να προχωρήσουμε σε κάτι πολύ πιο ουσιαστικό: μια μετάθεση από το Ανθρώπινο στο Θείο επίπεδο. Μια μετάθεση όμως που συμβαίνει στο επίπεδο του "γιγνώσκειν" και όχι στο επίπεδο του "είναι". Το πνεύμα περνά από το επίπεδο του αισθητού στο νοητικό, χωρίς αυτό να καταλήγει σε μια αξιολογική απόρριψη του γεγονότος ότι το νοητικό προϋπήρξε του αισθητού. Τουλάχιστον στο χριστιανικό κόσμο, οφείλουμε και δυνάμεθα να δεχόμαστε το γεγονός αυτό, ως το μόνο που θεμελιώνει το πιστεύω μας για την δημιουργία του ορατού και του αισθητού - μεταξύ άλλων - κόσμου από αυτήν τη θέληση του Θεού και μόνον. Οι ανθρώπινες δημιουργικές δράσεις, οι δράσεις που έχουν σκοπό τη διατήρηση ή την αποκατάσταση της επιγείου αρμονίας, όπως δεοντολογικά τουλάχιστον οφείλουν, στοιχειοθετούν παράλληλα αλλά και περιγράφουν την επίγεια τάξη.

Μια τάξη, που σύμφωνα με την αρχετυπική μας μεθοδολογική προσέγγιση και με δεδομένη τη χριστιανική μας πίστη οφείλει να εντοπίζεται, συμβολικά πάντα, μέσα στην άπειρη πολυμορφία της Θείας Δραστηριότητος και να αναγιγνώσκεται ιδεατά στον επίσης άπειρο χώρο της Θείας Τάξεως. Χρησιμοποιώντας τον ίδιο με τον Μάξιμο τον Ομολογητή χριστιανικό συμβολισμό, η ύπαρξη αυτού του «principia mundi» μπορεί να παραλληλισθεί με το αόρατο κέντρο ενός κύκλου. Και λέγω αόρατο, διότι ως σημείο δεν έχει διαστάσεις κατά τον μαθηματικό ορισμό. Εντός του σημείου αυτού λοιπόν, ενυπάρχουν πριν ακόμη εκδηλωθούν, όλες οι ακτίνες που παράγουν, υλοποιούν άρα και «δημιουργούν» στον ορατό χώρο την περιφέρειά του, δηλαδή συμβολικά , αυτό το ίδιο σύμπαν ως Θείο Δημιούργημα. Θα μπορούσαμε ακόμη να στηρίξουμε την αναφορά μας στη Θεία αυτήν αρχετυπική Τάξη πάνω στη σημαντική αναφορά του Ιησού «Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κἀγὼ ἐργάζομαι» (Κατὰ Ἰωάννην 5, 17). Κι αλήθεια, όλα τα επαγγέλματα είναι κατ' εικόνα των Θείων Δραστηριοτήτων, διότι όπως και αυτές, έτσι και εκείνα δρουν και συμβάλλουν προς την αέναη μετατροπή των υλικών και των συνθηκών με σκοπό τη την εγκόσμιο δημιουργία, την λείανση του ακατέργαστου λίθου, την τάξη και την αρμονία. Αυτή τους ακριβώς η λειτουργία αποτελεί και τη βάση της πνευματικής τους διάστασης[9].

1. Ο Θεός Αρχιτέκτων και Οικοδόμος
(Κάλλος).

Είναι προφανές ότι ο Δημιουργός του Σύμπαντος, «ὁ ποιητὴς Οὐρανοῦ καὶ Γῆς», Αυτός που τα «πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησε», αυτός ο γνώστης του Μέτρου και της Αρμονίας δεν μπορεί παρά να είναι ο «Εἷς» ο μόνος Αρχιτέκτων «ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων». Όπως λέγει η σχολαστική επωδός: Unus artifex est Deus: Ο Θεός είναι ο

[9] Σ.Σ.: Τις παραπομπές των Jung, Bruhl, Strauss, Caseneuve αι Eliade αντλώ-επεμβαίνοντας, όπου κρίνω πως είναι απαραίτητο, στη διατύπωση-από την πολύ ενδιαφέρουσα δημοσιευμένη διδακτορική διατριβή του κ. Γιώργου Προκοπίου με θέμα: *Ο Κοσμολογικός Συμβολισμός στην Αρχιτεκτονική του Βυζαντινού Ναού*, Εκδ. Πύρινος Κόσμος, Αθήνα, Δεύτερη Έκδοση, 1980 (;). Υποστηρίχθηκε στον Καθηγητή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Χ. Μπούρα το Δεκέμβριο του 1980.

μόνος Τεχνίτης. Ένας τεχνίτης ο οποίος μπορεί να εμφανίζεται με διάφορες ειδικότητες ανάλογα με το είδος του Οικοδομήματος. Και εις επίρρωσιν αυτού του δογματικού θεμελίου λίθου του χριστιανισμού έρχονται τα λόγια του Ευαγγελιστού Λουκά ο οποίος αναφέρει ότι «οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ποιήσητε πάντα τὰ διαταχθέντα ὑμῖν, λέγετε ὅτι δοῦλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν, ὅτι ὃ ὠφείλομεν ποιῆσαι πεποιήκαμεν». Διότι ο Θεός ως μόνος «Ών» είναι και ο πραγματικά Δρων.

Το γεγονός ότι ο Θεός είναι ο μόνος Αρχιτέκτων και ο μόνος Οικοδόμος, μπορεί να γίνει αντιληπτό κατά δύο τρόπους.

Πρώτον, από το ότι η αρχιτεκτονική δεν είναι αυτή καθ' εαυτή μια ανακάλυψη του Ανθρώπου, αλλά μια Τέχνη που ο Θεός δίδαξε στον άνθρωπο, όπως ακριβώς συνέβη και με τη γεωργία, κατά τη γνωστή γλαφυρότατη αναφορά του Προφήτου Ησαΐα:

> «μὴ ὅλην τὴν ἡμέραν ἀροτριάσει ὁ ἀροτριῶν; ἢ σπόρον προετοιμάσει πρὶν ἐργάσασθαι τὴν γῆν; οὐχ ὅταν ὁμαλίσει τὸ πρόσωπον αὐτῆς, τότε σπείρει μικρὸν μελάνθιον ἢ κύμινον καὶ πάλιν σπείρει πυρὸν καὶ κριθὴν καὶ κέγχρον καὶ ζέαν ἐν τοῖς ὁρίοις σου;... […] οὐ γὰρ μετὰ σκληρότητος καθαίρεται τὸ μελάνθιον, οὐδὲ τροχὸς ἁμάξης περιάξει ἐπὶ τὸ κύμινον» (Ἡσαΐας 28, 24-27).

Και όντως, η αρχιτεκτονική δεν είναι τίποτε περισσότερο από την εφαρμογή των φυσικών νόμων και μαθηματικών κανόνων που προϋπάρχουν του Ανθρώπου και οι οποίοι ρυθμίζουν αναγκαστικά την τοποθέτηση των οικοδομικών υλικών στο οικοδόμημα αλλά και την εν γένει μορφή του. Ο Άνθρωπος δεν μπορεί να απομακρυνθεί από αυτούς τους νόμους, όπως δεν μπορεί να απομακρυνθεί από τους νόμους της βλαστήσεως όταν επιθυμεί να καλλιεργήσει τη γη, όπως δεν μπορεί να απομακρυνθεί από τους νόμους της οπτικής όταν θέλει να ιδεί.

«Πρέπει να αναρωτηθούμε, αν κάποιες αρχιτεκτονικές μορφές, ως "εικόνες", δεν περικλείουν συμβολικές συσχετίσεις με τις Ιδέες. Για το εάν ο αρχιτέκτων συνθέτοντας το κτίριό του ακολουθώντας το καθιερωμένο Σχέδιο, δεν αναζητούσε -εκτός από την σταθερότητα της κατασκευής- και την αναπαράσταση ενός ιδεώδους Αρχέτυπου τελώντας κατ' αυτόν τον τρόπον μια ιερουργία[10]:

[10] Σ.Σ.: αναπαράγοντας τη Θεία Δραστηριότητα, θα λέγαμε εμείς. Διότι Ιερουργία δεν είναι τίποτε περισσότερο από την επανάληψη των Θείων Δραστηριοτήτων

την πραγμάτωση ενός συμβόλου;[11]».

Άλλωστε «…η αρχιτεκτονική δεν αρκείται στην επίλυση των κτιριολογικών και οικοδομικών προβλημάτων αλλά επιζητεί να προικίσει τα κτίρια ή τα μνημεία με ιδεατούς παράγοντες. Επιδιώξεις τέτοιες διαπιστώνει κανείς από την αυγή των πολιτισμών […] Τις εξωτερικεύσεις αυτές του εσωτερικού κόσμου και των προλογικών μεν, αλλά πάντως μεταφυσικών πεποιθήσεων των πρωτογόνων λαών, πρέπει να συνδυάσουμε, όπως μας διδάσκει η σύγχρονη επιστημονική έρευνα, περισσότερο με εξωαισθητικά κίνητρα, όπως είναι οι μαγικές ή συμβολικές επιδιώξεις, που θα ενσωματωθούν αργότερα στα θρησκευτικά δόγματα[12]».

Για τούτο λοιπόν

«…ο ιστορικός που θα ερμηνεύσει χωρίς προ-τοποθετήσεις, την προέλευση των αρχιτεκτονικών μορφών, θα φθάσει στο συμπέρασμα πως αυτές δεν μπορούν να ερμηνευθούν ως αποτέλεσμα κατασκευαστικών αναγκών ή αισθητικών επιδιώξεων μόνον, αλλά πρέπει να αναζητηθούν μέσα στο σύνολο των πλεγμάτων των πολιτιστικών δομών απόπου οι μορφές αυτές πηγάζουν. Κατανοεί κανείς έτσι πως ορισμένα αρχιτεκτονικά δεδομένα ανάγονται στις εποχές του «μύθου», της πολύ γνωστής στους ανθρωπολόγους "αρχαϊκής" ή "πρωτόγονης νοοτροπίας", "Mentalité Archaïque" et "Pensée Sauvage", σωστότερα σήμερα διατυπωμένης ως "αναλογικής σκέψεως"[13]».

Η έννοια της «Θείας Οικοδομήσεως» και ο συμβολισμός της σε ό,τι αφορά την πρωταρχική αυτή Θεία Δράση ξεπροβάλλει ανάφλυφη στον Απόστολο Παύλο, όταν αυτός λέγει: «Πᾶς γὰρ οἶκος

που δημιούργησαν το Σύμπαν, το Θείο Οίκο και τον ίδιο τον Άνθρωπο νοούμενο ως *Εκκλησία* και *Οίκο του Θεού* διότι «*κατ' εικόνα [Του] και ομοίωσιν, εποίησεν ο Θεός τον Άνθρωπο*».

[11] Βλ. L. Hautecoeur., *Mystique et Architecture, Symbolisme du Cercleet de la Coupole*, Paris, 1954.

[12] Βλ. Δ. Κωνσταντινίδη, *Περί Αρμονικών Χαράξεων εις την Αρχιτεκτονικήν*, Αθήνα, 1961. εις το Γ. Προκοπίου…

[13] Βλ. P. Ackerman, *Symbolic Sources of some Architectural Elements*, JSAH, December, 1953, ibid.

κατασκευάζεται ὑπό τινος, ὁ δὲ τὰ πάντα κατασκευάσας Θεός » (Παύλος, Πρὸς Ἑβραίους 3, 4).

Δεύτερον, από το συμβολισμό της Κατασκευής του Ναού του Θεού. Ο Θεός είναι σ' αυτήν την περίπτωση ο άμεσος κατασκευαστής του Ναού του, του ιδίου του Οίκου του. Στην κλασσική θεολογική σκέψη, η κατασκευή του Ναού αποτελεί έργο του ίδιου του Θεού.

Εν ολίγοις, ο επίγειος Ναός κατασκευάζεται κατ' εικόνα ενός επουράνιου αρχετύπου ο οποίος μεταφέρεται στους ανθρώπους μέσω ενός Προφήτου ή κάποιας άλλης Θείας προσωπικότητος. Φυσικά, ως αρχέτυπος της επουρανίου, συμπαντικής Αρχιτεκτονικής, η οποία διέπεται από την Θεία Αρμονία του Δημιουργού της δεν είναι δυνατόν παρά να χαρακτηρίζεται από το Θείον Κάλλος.

Θα λέγαμε ότι από τούδε και στο εξής, το Κάλλος αυτό θα είναι συνώνυμο της Θείας Αρχιτεκτονικής αλλά και του επιγείου αντιστοίχου της, το οποίο θα θεωρείται ως αντανάκλαση της αντίστοιχης Θείας Δραστηριότητος.

Λαμπρά παραδείγματα των ανωτέρω αποτελούν τα διάφορα θυσιαστήρια της Παλαιάς Διαθήκης τα οποία κατασκευάσθηκαν συμφώνως με τις εντολές του Θεού. Λέγει χαρακτηριστικά ο Θεός στον Μωϋσή μεταξύ άλλων: «καὶ ποιήσεις μοι ἁγίασμα, καὶ ὀφθήσομαι ἐν ὑμίν· καὶ ποιήσεις μοι κατὰ πάντα ὅσα σοι δεικνύω ἐν τῷ ὄρει, τὸ παράδειγμα της σκηνῆς καὶ τὸ παράδειγμα πάντων τῶν σκευῶν αὐτῆς· οὕτω ποιήσεις» (Ἔξοδος 25, 7-8). Ας αφήσουμε βέβαια την λεπτομερή περιγραφή που ακολουθεί σε ό,τι αφορά τις διαστάσεις και τα υλικά όλων των μερών, κινητών και μονίμων, του θυσιαστηρίου, ακόμα δε και των ιερατικών στολών που θα φέρουν οι υιοί Ααρών οι οποίοι θα τον «ιεράτευον». Πρόκειται για μια περιγραφή που εκτείνεται σε 133 στίχους της Εξόδου (Έξοδος 25-28).

Μη λησμονήσουμε ακόμη οτι ο Δαυίδ παραδίδει στον υιό του Σολομώντα, τους κανόνες και τους όρους οι οποίοι θα πρυτανεύσουν κατά την κατασκευή του Νέου Ναού (Παραλειπομένων Α, 28-29).

Με τη σειρά του ο Ιεζεκιήλ, συλαμβάνει σε ένα όραμα, την περιγραφή του μελλοντικού Ναού: ένα υπερφυσικό όν που κρατά μία ράβδο μετρήσεως, δίδει στον προφήτη ταυτόχρονα με την γενική περιγραφή του Οικοδομήματος και όλες του τις διαστάσεις:

> «…καὶ διαγράψεις τὸν οἶκον καὶ τὰς ἐξόδους αὐτοῦ καὶ τὴν ὑπόστασιν αὐτοῦ καὶ πάντα τὰ προστάγματα αὐτοῦ καὶ πάντα τὰ νόμιμα αὐτοῦ γνωριεῖς αὐτοῖς καὶ διαγράψεις ἐναντίον αὐτῶν, καὶ φυλάξονται πάντα τὰ δικαιώματά μου καὶ πάντα τὰ προστάγματά μου καὶ ποιήσουσιν αὐτά· καὶ τὴν διαγραφὴν τοῦ οἴκου ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους, πάντα τὰ ὅρια αὐτοῦ κυκλόθεν ἅγια ἁγίων» (Ἰεζεκιὴλ 43, 11-12).

Και επιτέλους, τί πιό υπέροχη απόδειξη της εκ Θεού μεταφοράς των ιερών αρχιτεκτονικών διαστάσεων και υλικών με στόχο την ανεπανάληπτη μυστική μεγαλοπρέπεια, το άπειρον Κάλλος του Θείου Οικοδομικού έργου, από το παρακάτω απόσπασμα που περιγράφει την επουράνιο Ιερουσαλήμ της Αποκαλύψεως του Ιωάννη και το οποίο παρουσιάζω σε μετάφραση των Καθηγητών των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης κ.κ. Γαλίτη, Καραβιδόπουλου, Βασιλειάδη και Γαλάνη:

> «Κι αυτός που μου μιλούσε είχε για μέτρο ένα χρυσό καλάμι για να μετρήσει την πολιτεία και τις πύλες της και το τείχος της. Η πολιτεία ήταν τετράγωνη· το μήκος της ήταν όσο και το πλάτος της. Και μέτρησε την πολιτεία με το καλάμι· ήταν δώδεκα χιλιάδες στάδια. Το μήκος το πλάτος και το ύψος της ήταν τελείως ίσα. Μέτρησε επίσης το τείχος της, που ήταν εκατόν σαράντα τέσσερις πήχες, σύμφωνα με τα ανθρώπινα μέτρα που χρησιμοποιούσε ο άγγελος. Το τείχος ήταν κατασκευασμένο από ίασπη, κι η μαλαματένια πολιτεία έλαμπε σαν καθαρό γυαλί. Τα θεμέλια του τείχους της πολιτείας ήταν στολισμένα με κάθε είδος πολύτιμο πετράδι. Ο πρώτος θεμέλιος λίθος ίασπης, ο δεύτερος ζαφείρι, ο τρίτος χαλκηδόνιο, ο τέταρτος σμαράγδι, ο πέμπτος όνυχας, ο έκτος σάρδιο, ο έβδομος χρυσόλιθος, ο όγδοος βήρυλλος, ο ένατος τοπάζι, ο δέκατος χρυσόπρασος, ο ενδέκατος υάκινθος, ο δωδέκατος αμέθυστος».

Ο αρχέτυπος του Θείου Οικοδομήματος όμως, μπορεί να αναλυθεί στα εξής κυρίαρχα μέρη: το έδαφος, που αποτελεί τη βάση του, τη σκεπή του, που το προστατεύει και έναν ενδιάμεσο χώρο περιχαρακωμένο και κλειστό μεταξύ τοίχων. Συμβολίζει λοιπόν

αυτό το αρχετυπικό οικοδόμημα και αναπαράγει την αρχιτεκτονική του Σύμπαντος εφόσον το έδαφος αντιστοιχεί στη γη, ο ενδιάμεσος χώρος στην ατμόσφαιρα και η σκεπή του στον ουράνιο θόλο.

Προκύπτει λοιπόν με αυτή τη ερμηνεία ότι ο Θεός είναι ο Αρχιτέκτων του Σύμπαντος κόσμου εφόσον, και για ένα λόγο παραπάνω, η επίγειος αρχιτεκτονική δεν θα υπήρχε εάν δεν υπήρχε η Συμπαντική Αρχιτεκτονική. Η τελευταία αποτελεί την ικανή και αναγκαία συνθήκη υπάρξεως της πρώτης. Από την άλλη πλευρά, πρέπει να σημειώσουμε ότι και μόνη η ονομασία του δημιουργήματος ως «Κόσμου» φανερώνει το άπειρο Θείον Κάλλος του αρχιτεκτονικού δημιουργήματος. Δεν θα μπορούσε το Οικοδόμημα της Θείας βουλήσεως παρά να χαρακτηρίζεται από το απόλυτο Κάλλος.

Ο Ιώβ είναι συγκλονιστικός όταν μεταφέρει το διάλογό του με το Θεό και συγκεκριμένα στο παρακάτω υπέροχα αδυσώπητο απόσπασμα των αλλεπάλληλων ερωτήσεων του Θεού προς τον ίδιο (εν ολίγοις τον Άνθρωπο). Ρωτά ο Παντοδύναμος: «ποῦ ἦς ἐν τῷ θεμελιοῦν με τὴν γῆν: […] τίς ἔθετο τὰ μέτρα αὐτῆς, εἰ οἶδας; ἢ τίς ὁ ἐπαγαγὼν σπαρτίον επ’αὐτῆς; ἐπὶ τίνος οἱ κρίκοι αὐτῆς πεπήγασι; τίς δὲ ἐστιν ὁ βαλὼν λίθον γωνιαῖον ἐπ’ αὐτῆς;» (Ἰώβ 38, 4-6).

Δηλαδή σε μια δική μου μετάφραση:

> «Πού βρισκόσουν όταν θεμελίωνα τον κόσμο; Γνωρίζεις μήπως ποιός όρισε τις διαστάσεις του; Ποιός εφάρμοσε σ’ αυτόν το νήμα της στάθμης; Πού στηρίζονται οι κολώνες του; Ποιός είν’ αυτός που τοποθέτησε τον ακρογωνιαίο λίθο του ώστε να τον στηρίξει;»

Το υπέροχο αυτό κείμενο του Ιώβ, ανακαλεί στη συλλογική μας μνήμη το μεγαλείο του αρχαίου κόσμου. Του κόσμου όμως εκείνου που διεφθάρει και κατέρρευσε από την αμαρτία. Έτσι ο Θεός αποφάσισε να τον ανοικοδομήσει. Κι αυτός ο νέος κόσμος εν τω γίγνεσθαι είναι η επουράνιος και η επίγειος Εκκλησία, το αριστούργημα αυτό του Θείου Τεχνίτη, αυτού που όπως μας φανερώνουν οι Ψαλμοί οικοδόμησε την Ιερουσαλήμ[14].

[14] «καί οἰκοδομηθήτω τή τείχη Ιερυσαλημ» (Ψαλμ.50, 20), «οἰκοδομην Ιερυσαλημ ο Κύριος» (Ψαλμ. 146, 2)..

Στο οικοδόμημα αυτής της Εκκλησίας ο Θεός ως Μέγας Οικοδόμος και Αρχιτέκτων τοποθετεί τον ακρογωνιαίο λίθο όπως μας μαρτυρά ο προφήτης Ησαΐας: «διὰ τοῦτο οὕτω λέγει Κύριος Κύριος· ἰδοὺ ἐγῶ ἐμβάλῶ εἰς τὰ θεμέλια Σιὼν λίθον πολυτελῆ ἐκλεκτὸν ἀκρογωνιαῖον, ἔντιμον, εἰς τὰ θεμέλια αὐτῆς, καὶ ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ οὐ μὴ καταισχυνθῇ» (Ἠσαΐας 28, 16).

Άλλωστε, πόσο γλαφυρά ο Απόστολος των Εθνών αναφέρει στην προς Εβραίους Επιστολή του τις ιδιότητες αυτές του Θεού. Παραθέτω το κείμενο και την μετάφραση από την εγκεκριμένη έκδοση της Καινής Διαθήκης από την Βιβλική Εταιρεία, των Καθηγητών κ.κ. Γαλίτη, Βασιλειάδη, Καραβιδόπουλου και Γαλάνη:

> «Πίστει παρῴκησεν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ὡς ἀλλότριαν, ἐν σκηναῖς κατοικήσας μετὰ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, τῶν συγκληρονόμων τῆς ἐπαγγελίας τῆς αὐτῆς· ἐξεδέχετο γὰρ τὴν τοὺς θεμελίους ἔχουσαν πόλιν, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός » (Πρὸς Ἑβραίους 11, 9-10).

Η μετάφραση της Βιβλικής Εταιρείας, του ίδιου αποσπάσματος μας δίδει:

> «Με πίστη [ο Αβραάμ] εγκαταστάθηκε στη γή που του υποσχέθηκε ο Θεός, ξένος σε άγνωστη χώρα, ζώντας σε σκηνές με τον Ισαάκ και τον Ιακώβ, που κιαυτοί ήταν κληρονόμοι της ίδιας υπόσχεσης. Κι αυτό, γιατί περίμενε την πόλη που θα είχε στέρεα θεμέλια και που αρχιτέκτονας και δημιουργός της θα ήταν ο Θεός».
>
> Και συνεχίζει ο Απόστολος στην προς Εφεσίους Επιστολή του: «ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμέλιῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐν ᾧ πάσα οἰκοδομὴ συναρμολογουμένη αὔξει εἰς ναὸν ἅγιον ἐν Κυρίῳ· ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς συνοικοδομεῖσθε εἰς κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ ἐν πνεύματι» (Πρὸς Εφεσ. 2, 20-22).

Και η εγκεκριμένη μετάφραση του χωρίου:

> «Προστεθήκατε κι εσείς στο οικοδόμημα που έχει θεμέλιο τους αποστόλους και τους προφήτες κι ακρογωνιαίο λίθο αυτόν τον ίδιο το Χριστό. Μ' αυτόν δένεται ολόκληρο το οικοδόμημα και μεγαλώνει, ώστε να γίνει ναός άγιος για τον Κύριο. Ο Κύριος οικοδομεί κι εσάς μαζί με τους άλλους, για να γίνετε πνευματική κατοικία του Θεού».

Η σχολαστική έρευνα των γραφών μπορεί να μας εφοδιάσει με πλήθος παρόμοιων αναφορών. Η πλημμελέστατη, όμως, δική μου έρευνα με τροφοδότησε με τα παραπάνω εδάφια τα οποία κρίνω πως τεκμηριώνουν αρκετά την εικόνα του Θεού ως Θείου Αρχιτέκτονος και Οικοδόμου αλλά και συμβόλου του Κάλλους. Κλείνοντας αυτήν την ενότητα λοιπόν, θα αρκεστώ στην πασίγνωστη αναφορά του Ιησού, του Θεμελίου Λίθου και Αρχιτέκτονος της χριστιανικής Εκκλησίας μας, ο οποίος λέγει χαρακτηριστικά στον Πέτρο:

«Κἀγὼ δέ σοι λέγω ὅτι σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι Ἅδου οὗ κατισχύσουσιν αὐτῆς » (Κατὰ Ματθαίον 16,18).

2. Ο Θεός Πολεμιστής (Ισχύς-Δύναμις).

Η έκφραση «Κύριος Σαββαώθ» συναντάται διαρκώς στα χωρία της Π. Διαθήκης όπου ο Θεός εμφανίζεται ως «Άρχων των Όπλων», εκλεκτός ήρωας του λαού Του στον διαρκή πόλεμο εναντίον των εχθρών του.

Η ιδιότητα του αυτή αναγιγνώσκεται επίσης εις τα κείμενα της Κ. Διαθήκης όπου προσωποποιείται και εντοπίζεται στον Ιησού. Εδώ αναπτύσσεται, θα έλεγε κανείς, μια στρατιωτική αντίληψη της ζωής και της σωτηρίας στο πλαίσιο της οποίας ο πολεμικός συμβολισμός ερμηνεύει με εντυπωσιακό τρόπο την βαθύτερη φύση της χριστιανικής πνευματικότητος και ηθικής.

Ας αρχίσουμε όμως με τη μελέτη μερικών εδαφίων της Π. Διαθήκης που παρουσιάζουν γλαφυρά τον αρχέτυπο της πτυχής αυτής του Παντοδύναμου.

> Α. «ἐταράχθησαν ἔθνη, ἔκλιναν βασιλείαι· ἔδωκε φωνὴν αὐτοῦ, ἐσαλεύθη ἡ γῆ. […] δεῦτε καὶ ἴδετε τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ἃ ἔθετο τέρατα ἐπὶ τῆς γῆς. ανταναιρῶν πολέμους μέχρι τῶν περάτων τῆς γῆς τόξον συντρίψει και συνθλάσει ὅπλον καὶ θυρεοὺς κατακαύσει ἐν πυρί. σχολάσατε καὶ γνῶτε ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ Θεός· ὑψωθήσομαι ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὑψωθήσομαι ἐν τῇ γῇ. Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν, ἀντιλήπτωρ ἡμῶν ὁ Θεὸς Ἰακὼβ» (Ψαλμοί 45, 7-12).

Ας κρατήσουμε λοιπόν το πιο πιο σημαντικό κομμάτι στη μνήμη μας: «…Ο Άρχων των Όπλων είναι μαζί μας, ένα κάστρο είναι για μας ο Θεός Ιακώβ…».

Β. «...ὅτι Θεὸς συντρίβων πολέμους Κύριος, ὅτι εἰς παρεμβολὰς αὐτοῦ ἐν μέσῳ λαοῦ ἐξείλατό με ἐκ χειρὸς τῶν καταδιωκόντων με» (Ἰουδείθ 16, 2).

«...οτι στρατοπέδευσε στο μέσον του λαού του για να τον απελευθερώσει από τα χέρια των εχθρών του…» θα μετέφραζα, θέλοντας να αποδώσω την καθαρά στρατιωτική χροιά του χωρίου.

Γ. Και εκείνη η παλόμενη, γεμάτη φωτιά πίστης και υποταγής στον κύριο των Δυνάμεων, προσευχή του βασιλιά Δαυίδ, έχει να μας δείξει δυο υπέροχα χωρία:

1. «ἀνάστηθι, Κύριε, πρόφθασον αὐτοὺς καὶ ὑποσκέλισον αὐτούς, ῥῦσαι τὴν ψυχήν μου ἀπὸ ἀσεβοῦς, ρομφαίαν σου ἀπὸ ἐχθρῶν τῆς χειρός σου. Κύριε, ἀπὸ ὀλίγων ἀπὸ γῆς διαμέρισον αὐτοῦς ἐν τῇ ζωῇ αὐτῶν» (Ψαλμοί 16, 13 -14).

2. «…πολέμησον τοὺς πολεμοῦντάς με. ἐπιλαβοῦ ὅπλου καὶ θυρεοῦ καὶ ἀνάστηθι εἰς τὴν βοήθειάν μου, ἔκχεον ρομφαίαν καὶ σύγκλεισον ἐξεναντίας τῶν καταδιωκόντων με» (Ψαλμοί 34, 1-3).

Δ. Ψάλλουν οι υιοί Ισραήλ και ο Μωυσής μετά το θαύμα της διανοίξεως των υδάτων της Ερυθράς Θαλάσσης που έσωσε τους ίδιους και σκόρπισε πανωλεθρία στους Αιγυπτίους. Ψάλλουν και ευχαριστούν το Πολέμαρχο Θεό τους, τον Κύριο των Δυνάμεων, των Όπλων, που στάθηκε πλάι τους, που τους έσωσε και τους χάρισε τη νίκη:

> «…ἄσωμεν τῷ Κύριῳ, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται· ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς θάλασσαν. […] Κύριος συντρίβων πολέμους, Κύριος ὄνομα αὐτῷ. Ἅρματα Φαραὼ καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἔρριψεν εἰς θάλασσαν, ἐπιλέκτους ἀναβάτας τριστάτας κατεπόντισε ἐν ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ, […] Ἡ δεξιά σου, Κύριε, δεδόξασται ἐν ἰσχύϊ, ἡ δεξιά σου χείρ, Κύριε, ἔθραυσεν ἐχθρούς. Καὶ τῷ πλήθει τῆς δόξης σου συνέτριψας τοὺς ὑπεναντίους· ἀπέστειλας τὴν ὀργὴν σου καὶ κατέφαγεν αὐτοὺς ὡς καλάμην». (Έξοδος 15, 1-7).

Ε. Στο Δευτερονόμιο άλλωστε (32, 41-42) ομιλεί ο ίδιος ο Κύριος στον Μωυσή και παραθέτω μιαν απόδοση δική μου στο άγριο αυτό χωρίο:

«Κι' όταν σαν αστραπή ακονίσω το μαχαίρι Μου, κι αποφασίσω ν' αποδώσω τη δικαιοσύνη Μου, η εκδίκησή Μου θάρθει να πλήξει τους εχθρούς Μου, κι αυτούς που Με μισούν θα τους φερθώ κατά τα έργα τους. Με το αίμα τους τα βέλη Μου θε να μεθύσουν, κι η λάμα του σπαθιού Μου τη σάρκα τους θε να σπαράξει. Τα όπλα Μου θα βάψω στο αίμα των νεκρών και οι ρηγάδες τους θα χάσουνε ζωή και λευτεριά».

ΣΤ. Θέλω να κλείσω την αναφορά μου στα σχετικά χωρία της Π. Διαθήκης με το πιο άγριο, κατά την ταπεινή μου γνώμη, χωρίο της. Αυτό του προφήτη Αβακούμ που μέσα σ' έναν όλο δέος λυρισμό, σ' ένα δοξαστικό θανάτου και καταστροφής παρουσιάζει με τη βιβλική του δύναμη την φλογερή εικόνα του Κυρίου των Δυνάμεων, του Άρχοντα του Πολέμου, του Εκδικητή των πυρακτωμένων μεσανατολικών ερήμων. Θα ήθελα να το μεταφέρω σε μια δική μου απόδοση ελπίζοντας να περάσω στο νεοελληνικό κείμενο ένα μέρος τουλάχιστον απ' την οσμή της φωτιάς και του θειαφιού του πρωτοτύπου κειμένου:

«Θε νάρθει από τη Θάιμαν ο Θεός,
Ο Άγιος θάρθει απ' την καρδιά
του δάσους του κατάμαυρου.
Η δόξα Του σκεπάζει ουρανούς
κι η γη σκεπάζετ' από ύμνους στ' όνομά
Του.
Σκορπίζει αστραπές από φωτιά
κι η δύναμη φωλιάζει μές τις χούφτες
Του.
Μπροστά Του περπατά ο Θάνατος,
Ο Άγγελος ο Εξολοθρευτής πατά στα
βήματά Του.
Σταμάτησε κι εσείστη η γή
με μία Του ματιά διαλύθηκαν τα έθνη-
μ' ένα Του βλέμμα διάλυσαν τα έθνη
σωριάστηκαν τα όρη τα ψηλά
κι εγίναν στάχτη.
[…] Ω Κύριε Εσύ
που για να σώσεις το λαό Σου

ανέβης στ' άρματά και στ' άλογά Σου.
Εσύ, θ' αδράξεις το δοξάρι σου στο τέλος
Εσύ θα το τανύσεις ενάντια στα Έθνη.
[…] Ο ήλιο Ήλιος κι η σελήνη Σελήνη κρύφτηκαν στα
παλάτια τους
[…] και ο Λαός Σου βάδισε στο φως
από τα βήματά Σου
ανάμεσα στις αστραπές
των πύρινών Σου όπλων.
Με το θυμό Σου γκρέμισες τη Γη
με την οργή Σου σκιάχτηκαν τα έθνη…
Σφαγμένους ξάπλωσες στη Γη
τους πιο σκληρούς πολεμιστές της…
(Αβακούμ 3, 4-14)».

3. Ο Θεός Γραφεύς (Σύμβολο Σοφίας)

Όλες οι γλώσσες, κατ' αρχήν, πρέπει να θεωρηθούν ως εμπεριέχουσες το θείο στοιχείο διότι αποτελούν αντανάκλαση του Πρώτιστου Λόγου που είναι και η Πηγή της Θείας Δημιουργίας. Εξάλλου «...Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς γενηθήτω φῶς· καὶ ἐγένετο φῶς» (Γεν. 1,3).

Είναι άλλωστε γνωστή όσο και ανεξερεύνητη σε όλη την υπέροχη ανεξιχνίαστη ακόμη σημασία της, η κατά θείαν εντολή αναφορά του αγαπημένου Αποστόλου του Ιησού, του Ιωάννη «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, κι ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν. πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν ὅ γέγονεν » (Ἰωάν., 1-3) κι ακόμη «Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ὅ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον» (Ἰωάν. 1, 9).

Η εγκεκριμένη από την Ιερά Σύνοδο Μετάφραση της Βιβλικής Εταιρείας (1989) αποδίδει ως εξής τα δύο αυτά παραθέματα από το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο:

«Απ' όλα πρίν υπήρχε ο Λόγος
κι ο Λόγος ήτανε με το Θεό,
κι ήταν Θεός ο Λόγος.

Απ' την αρχή ήταν αυτός με το Θεό.
Τα πάντα δι' αυτού δημιουργήθηκαν
κι' απ' όσα έγιναν,
τίποτα χωρίς αυτόν δεν έγινε».
[…]
«Ο Λόγος ήταν το αληθινό το Φώς
που φωτίζει κάθε άνθρωπο
καθώς εκείνος έρχεται στον κόσμο» [15].

Κι αυτή λοιπόν η παρουσία της Απολύτου και περί των πάντων Γνώσεως, της Θείας Σοφίας, η alma mater της Δημιουργίας του παντός, δεν μπορούσε παρά να αποτελεί ομοούσιο του Θεού στοιχείο.

Η Θεία Εντολή περί της δημιουργίας του παντός εδώθη μετά Λόγου και δια του Λόγου. Τι το ιερότερο όμως από τη Θεία δημιουργία την κατ' εικόναν και ομοίωσιν του Παναγάθου; Άρα τι το ιερότερο από το Λόγο μετά και δια του οποίου δημιουργήθηκε το Σύμπαν;

Στα ερωτήματα αυτά απαντούν κατηγορηματικά τα ιερά κείμενα της χριστιανοσύνης δια χειλέων του ιδίου του Ιησού στην επί του Όρους Ομιλία «ἔστω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν ναὶ ναι, οὒ οὔ· τὸ δὲ περισσὸν τούτων ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστιν» (Ματθ. 5, 37). Κι είναι φυσικό να σεβόμεθα και να μην κακοποιούμε ή να διαστρέφουμε το Λόγο ακριβώς γιαυτή του τη θεμελιώδη ιερότητα, για να είναι ικανός να συνεχίζει το Θείο Έργο επί γής ως ταπεινή συνέχεια του Υπέρ πάντος χρόνου Θείου Λόγου.

Λέγει δε ο Ιησούς «ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ» (Ματθ. 12,37). Από το λόγο λοιπόν και τη χρήση του εξαρτάται ακόμη κι αυτή η τελική κρίση του ανθρώπινου γένους. Από το λόγο και τη χρήση του, γιατί αυτός συνεχίζει και διατηρεί ή διαστρέφει τις Θείες Εντολές οι οποίες μετά Λόγου και δια του Λόγου μεταφέρθηκαν στον άνθρωπο.

Γιατί άλλωστε είναι τόσο σαφής και κατηγορηματική η εντολή «Οὐ λήψει τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ»; Γιατί το Όνομά Του είναι «ο Λόγος». Ο «Λόγος» που εμπερικλείει το Θείο Μυστήριο.

---

[15] Σ.Σ.: Χρησιμοποιώ την επεξηγηματική υποσημείωση (β) της σ. 184 της μεταφράσεως. (Βλ. *Η Καινή Διαθήκη*, μτφση Βιβλικής Εταιρείας, Γ. Γαλίτη, Ι. Καραβιδόπουλου, Ι. Γαλάνη, Π. Βασιλειάδη, σ. 184, Αθήνα, 1989).

Φυσικά, μπορούμε να μιλήσουμε για την επέκταση που συμβολικά αλλά και κατ' ουσίαν γίνεται από την επίγεια άυλη φωνητική μορφή που ο Λόγος λαμβάνει ως ομιλία, στην, επίσης επίγεια, υλική γραπτή μορφή που λαμβάνει με τη σειρά της η ομιλία μετατρεπόμενη σε γραπτό λόγο.

Μα άν ο Υιός του Θεού έγινε Υιός του Ανθρώπου, εάν το ανθρώπινο γένος τιμήθηκε όσο κανένα άλλο πλάσμα της δημιουργίας μ' αυτήν την Θεία ενανθρώπιση, πού αλλού μπορούμε να το αποδώσουμε αν όχι στην υπέρτατη ανάγκη της εγκοσμιοποιήσεως, της ενανθρωπίσεως, άρα και της δυνατότητος κατανόησης του Θείου Λόγου από τον άνθρωπο; Και με ποια άλλη μορφή κάτι τέτοιο θα μπορούσε να συμβεί παρά με το όχημα του προφορικού και γραπτού λόγου; Του προφορικού λόγου για τις μεγάλες μάζες που δεν είχαν τη δυνατότητα της γνώσεως των γραμματικών συμβόλων και των νόμων αλλά και των πεπαιδευμένων ανθρώπων που είχαν τη σοφία -για την εποχή- της γνώσεως και του χειρισμού του γραπτού λόγου. Σε τί άλλο, λοιπόν, αποσκοπούσε ο γραπτός λόγος, παρά στην αποτύπωση του Θείου Μηνύματος, στην ιστορικοποίησή του, στη διατήρησή του σε αναλλοίωτη μορφή;

Να λοιπόν γιατί η Τέχνη του χειρισμού των γραμματικών συμβόλων, των γραμμάτων, όπως και το λειτούργημα του Διδασκάλου και Γραφέως αποτελούν δραστηριότητες σε απευθείας συσχέτιση με το θείο αφού και η πιό παλαιά μορφή λογοτεχνικής δημιουργίας ήταν αυτή των ιερών κειμένων όλων των λαών και των πολιτισμών. Κειμένων, δηλαδή, θείας προελεύσεως.

Ο γραφέας όμως των πρώτων οργανωμένων ανθρώπινων κοινωνιών ανήκε de facto εις το ιερατείο της κοινωνικής ή εθνικής του ομάδας. Το "ιστορικό" του αντίστοιχο ήταν ενός κληρικού (συμβόλου ιεροσύνης) διότι χειρίζονταν τα γράμματα, τα σύμβολα αυτά που διατηρούσαν και μετέφεραν στην κοινωνία το Θείο Λόγο, ταυτόσημο με την Άχρονη και Υπερτάτη Θεία Αλήθεια, όπως γίνονταν αυτή αντιληπτή στην αρχαία σκέψη.

Αυτό ακριβώς εξέφραζε το αρχαίο Αιγυπτιακό ιερατείο όταν τοποθετούσε τους Γραφείς υπό την σκέπη του θεού Θώτ του επονομαζόμενου «Γραφέως του Μάατ» δηλαδή της Θείας Αλήθειας και Δικαιοσύνης.

Δεν είναι λοιπόν δύσκολο να αναγνωρίσουμε, μετά απ' όλα αυτά, το Θεό ως Λόγο περιγραφόμενο με τα χαρακτηριστικά και τις ιδιότητες του Γραφέως.

Έχουμε όλοι ιδεί πολλές αγιογραφίες του Ιησού Χριστού εν δόξη που στολίζουν το θόλο και τις θύρες των εκκλησιών, παντός χριστιανικού δόγματος: Ο Κύριος καθισμένος σε θρόνο, ευλογεί με την δεξιά και με την αριστερά κρατά ένα βιβλίο ανοιχτό. Η παράσταση αυτή αντιστοιχεί στην επίκληση του Ιησού ως Δικαστού κατά την Δευτέρα Παρουσία. Το βιβλίο είναι το σύμβολο της Βίβλου της Ζωής, της liber vitae των Γραφών, όπου είναι καταγεγραμμένες όλες οι πράξεις των ανθρώπων αλλά και τα ονόματα των εκλεκτών του Θεού.

Παραπέμπω στην Αποκάλυψη του Ιωάννου «Ὁ νικῶν οὗτος περιβαλεῖται ἐν ἱματίοις λευκοῖς, καὶ οὐ μὴ ἐξαλείψω τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκ τῆς βίβλου τῆς ζωῆς καὶ ὁμολογήσω τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ πατρός μου καὶ ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ» (Αποκ. 3,5).

Και ο Απόστολος των Εθνών αναφέρει στην Προς Φιλιππησίους επιστολή του «ναὶ ἐρωτῶ καὶ σέ, σύζυγε γνήσιε, συλλαμβάνου αὐταῖς, αἵτινες ἐν τῷ εὐαγγέλιῳ συνήθλησάν μοι μετὰ τὰ καὶ Κλήμεντος καὶ τῶν λοιπῶν συνεργῶν μου, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς» (Πρὸς Φιλιπ. 4, 3).

Στην δε Έξοδο ο Μωυσής αναφέρει με δέος προς τον Κύριο των Δυνάμεων «καὶ νῦν εἰ μὲν ἀφεῖς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν αὐτῶν, ἄφες· εἰ δὲ μή, ἐξάλειψόν με ἐκ τῆς βίβλου σου, ἧς» (Ἔξοδος 32, 32) για να λάβει την απάντηση από Αυτόν για να λάβει την απάντηση από Αυτόν «εἴ τις ἡμάρτηκεν ἐνώπιόν μου, ἐξαλείψω αὐτοὺς ἐκ τῆς βίβλου μου» (Ἔξοδος 32, 33).

Είναι προφανές λοιπόν ότι η Βίβλος αυτή περιέχει το σύνολο της Δημιουργίας εφόσον αυτή αντανακλάται στις σκέψεις, τις πράξεις και τους λόγους των ανθρώπων, που ούτως ή άλλως περιέχονται στις σελίδες της. Είναι λοιπόν η liber mundi[16], η Βίβλος του Κόσμου, τις τύχες του οποίου ο Θεός καταγράφει, γνωρίζει και χειρίζεται όπως ο Γραφεύς. Αυτό αποδεικνύουν άλλωστε και τα δύο γράμματα Α και Ω του ελληνικού αλφαβήτου, που βρίσκονται πάντοτε χαραγμένα στην αριστερή και δεξιά σελίδα του ανοικτού αυτού βιβλίου και που συμβολίζουν το Άπαν της Υπάρξεως, την Αρχή και το Τέλος της,

[16] Σ.Σ.: Γνωστή από τις ροδοσταυρικές παραδόσεις του Μεσαίωνα.

στο πρόσωπο του θείου Λόγου «ἐγὼ τὸ Α καὶ τὸ Ω, ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος, ἀρχὴ καὶ τέλος» (Αποκ. 22, 13). Ο Θεός είναι ο Πρώτος, διότι είναι Αυτός ο Δημιουργός του Παντός, η απόλυτη ικανή και αναγκαία συνθήκη. Είναι επίσης ο Έσχατος διότι είναι Αυτός ο κρίνων πάντας ζώντας και νεκρούς, Αυτός κοντολογίς που οδηγεί τα πάντα προς το τέλος τους. Είναι το ίδιο το τέλος τους, η απόλυτη τελική αιτία.

Μ' αυτή τη λογική καταλαβαίνουμε εύκολα ότι τα υπόλοιπα γράμματα που περικλείονται μεταξύ των δύο αυτών άκρων συμβολίζουν το σύνολο των όντων που περιέχει η Βίβλος της Ζωής που βρίσκεται στο αριστερό χέρι του Ιησού στη χριστιανική εικονογραφία.

Επίλογος

Όλες οι παραπάνω σκέψεις, που δεν διεκδικούν το τίτλο της «ορθοτόμησης του λόγου της Αλήθειας», είναι σκέψεις ενός πιστού του 20ου αιώνα που προσπαθεί να λύσει το μεγάλο μυστήριο της Βασιλικής Τέχνης του «ζειν». Μέσα όμως σ' ένα Κόσμο που θάπρεπε κάποτε να ξανασυναντηθεί και να «ουσιωθεί» με την θαυμαστή σημασία του ίδιου του ονόματός του.

Αν ο σύγχρονος Άνθρωπος δεν έχει τουλάχιστον ακόμα χάσει την πίστη του στον Άνθρωπο ως έσχατο σημείο αναφοράς, δεν πρόκειται να χάσει την πίστη του στο Θεό. Με αυτό ως προϋπόθεση, ο σύγχρονος Άνθρωπος θα μπορούσε να γίνει Διδάσκαλος των Έργων, Αρχιτέκτονας της σκέψης και της ζωής του, «κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν» Εκείνου.

Θα μπορούσε να το επιτύχει καταφεύγοντας σε μια βιωματική πνευματικότητα, τροφοδοτούμενη από την «κοινωνία» και «επικοινωνία» με το σύμβολο, την μόνη ικανή να τον καταστήσει ικανό να περάσει από την εργασία νοούμενη ως «βάσανον», στην εργασία νοούμενη ως εξαγνισμό της σκέψεως, των πράξεών του και των συναισθημάτων του.

Τί περισσότερο επείγον, λοιπόν, για τη σύγχρονη κοινωνία, από την εκμάθηση και εφαρμογή των τριών αυτών Θείων Τεχνών.